

Децата на десегрегацията

Студена зима - истинска! Февруари се оказва по-ледено ветровит от братята си. Автобусът отново е замръзнал, а децата от "Надежда", треперещи, гледат мене, координаторите, майките си. Че и строени, гушали се едно до друго. Сигурно им се спи, то на мен не ми се става, а те и ток нямат. **Много са "десегрегаторчетата" - 400 без няколко, къде да ги прибираме сутринта? Така две години не можах да измисля нещо по-нормално. В скапаното гето има и социални грижи, и кметство, но къде има място за нас?! А пък хлапетата със самочувствие, наперени - особено второкласниците. Чувам около себе си -"И Стела, и Стела авила". Майките ме захващат съвсем по ромски за тока - "У даса ти хан му..., ти мърън..." ти, ти..., после мирясват жените. Започват мъжете, по-сдържано, но с болка - "Не могат жените да изперат децата, да ги изкъпят, написали са ни по 500-600 лв. А с една крушка сме и телевизор нямаме. Никой не мисли за нас. Само вие помагате. Няма ли да дойдат пак за изборите?!"**

Сигурно ще дойдат. И сигурно пак тях ще послушат, те са.

Координаторите - и Вичето, и Благо, и Ангел, и Жоро, се обясняват, разправят се с родителите за бележките, за отсъствията, Рена се кара с една от майките, че детето ѝ мръсно, има въшки и няма да го вземе на училище, Поньо бяга с две закъснели деца, които досега навярно е обличал. Енчо (шофьорът) идва с жълтия автобус ("баба Яга" - така го кръстиха децата). Митко бяга, взима закуските от автобуса и ги раздава на координаторите по списък. Ангел се ядосва, че той започва най-рано и закъснява. А Антония се разкарва, както винаги със захлупената си шапка до очилата, с дебело шалче и пет фланели, тропя - "Кога ще тръгваме?"

лица, че в циганското училище се произвежда само неграмотност, че няма средности в квартала, а да не говорим за висшисти, че, че... Не ни беше толкова трудно, колкото очаквахме. А имахме и човек, когото те дълбоко уважават. Събранията в църквите, в читалището, разговорите му с хората, вярата в него - толкова истинска, ромска. "Какво да обясняваш нещо, което е явно и се вижда", казваше той.

Не че бяха малко атаките и от псевдодолдерчетата от гетото, от "партията", от учителите на "циганското" училище, че и от директори на училища, от приемните учители, от институции.

Силата на нашия процес - сливения, дойде и от стабилните ни момчета - координаторите. Родителите буквално повериха децата си на тях, въпреки че ромите сме много чувствителни на тази тема.

Първите, които започнаха - Благо, Жоро, Найдан, Ангел, децата ги обичат като бащи, за всяко нещо се допитват до тях. Повечето от учителите в осемте приемни училища не допускаха в часовете си нашите момчета, някои дори не искаха да разговарят с тях. Децата бяха на последните чинове. Връщаха ги всеки ден от училище заради въшките, не се занимаваха с тях, игнорираха ги. 90% от 147-те деца, записани в програмата през учебната 2001-2002 година, не владееха български, речниковият им запас бе крайно беден, бяха без необходимата подготовка за учебен труд, страхуваха се да отидат до тоалетната, да не говорим за умения и навики за учебен труд. И се оказа, че нашите деца, всичките са от най-бедните в гетото, от голите. Какво направихме - наехме учители, сформирахме занимални в осемте (миналата учебна година) училища за всички деца от десегрегацията. Със съдействието на РИО на МОН ромчетата учиха и през ваканциите - зимна, пролетна. Продължихме обучението до края на юни. Проведохме и провеждаме (почти всеки ме-

до пхерясънца
Един на всеки пет ром не праща децата си на училище поради липса на подходящо облекло.

сец) поредица от обучения и семинари с мотото "Десегрегацията - реалност и перспективи". Обучавани са и се обучават всички учители, директори, координатори от приемните училища по програмата. Лектори ни бяха Диана Вълчанова, Лили Ковачева, доц. Мака-

за сватба се променят. Особено са горди майките и бащите на отличниците. Дори и Енчо - най-важният човек (шофьорът), го отчита.

Отделно в гетото (в църквата на Мирослав) събираме родителите, за да си кажем по ромски истините.

През лятото на 2002 година по проект "Равен достъп", финансиран от Световната банка, успяхме да обучим в 8 подготвителни класа 151 деца от "Надежда". За четири месеца нашите деца (те дори не бяха виждали центъра), се научиха да изписват гласните, да изваждат и събират до 10, но най-важното - придобиха самочувствие. Записахме ги в училищата. С екипа и РИО на МОН решихме, че трябва да обхванем всички училища в града. Така и направихме. Едно единствено начално училище не прие ромчета. Мотивът - няма места. Директор - нацист. В момента, предимно в първи и втори клас, по програмата се обучават 296 деца, разпределени в 12 училища. 101 са в пет подготвителни класа. 17 координатори се грижат за тях - присъствия, отсъствия, хигиена, успеваемост, родителски срещи, ежеседмични доклади... За всичко са отговорни те, нашите момчета. На "новите" им е малко по-лесно, има традиции в организацията. Не че имат по-малко проблеми. Например в НУ "Антон Иванов" не стига, че децата са ги отделили на последния чин, ами и чинът е преместен половин метър зад другите. Учителката заявява: "Вие, циганите, не можете да учите, трябва да ги освидетелстваме за помощното." Директорката на същото училище, Донева, половин учебна година не може да намери класна стая за занимална, нямало стаи. В 11 училища по две занимални имаме - за първи и втори клас, тоест, по две стаи ни предоставят другите директори, ама тук... Та нали ние плащаме на учители, осигуряваме учебници, помагала. Трябваше шефката на инспектората да се намеси, за да се преместят децата, но пак няма стая - имали репетиции за нещо си.

Доброто на Сливенската десегрегация е съвместната работа с РИО на МОН - съвместните посещения на Котанов, експерт на РМО, и на експерт "начално образование" - Стоилова, във всичките 12 приемни училища, в учебните часове. Наблюденията, обсъжданията на процеса с учителите влияят ползотворно на десегрегацията. Ежедневните срещи на хората от екипа с директорите, възпитателите, педагогическите анализи на резултатите от обучението, помагат за своевременното отстраняване на слабостите в реализацията на програмата.

И най-важното, нашата десегрегация започва с най-малките, с 5-6 годишните. Не считам, че десегрегацията може да успее с децата от горен курс. Някакси демагогски изглежда ученик от 6-8 клас да успее в българското училище - няма я основата, каква основа, то няма никой. Затова и задължихме нашите координатори, които нямат средно образование, да се запишат във вечерното училище. И ходят. Трудно им е, но те знаят - какъв пример ще са за децата. Затова Чапразов, когато си идва в Сливен, разговаря на какви ли не теми с тях, от ромска история, култура до какво са яли и пили, как са техните деца...

Заедно се и веселим, танцуваме, организираме и "Бангу Васий", "Хедерлези.

Повярвахме ни и ни вярват, тъй като десегрегацията тук е процес, а процесът взима, но и дава енергия, дава истина!

Стела КОСТОВА

Новата ромска история

1. лите. Най-трудно, разбира се, бе на организация "Дром" - Видин. Те бяха хората, които започнаха "от нулата". Без никакъв опит. И направиха чудеса. Няма как и да не споменем името на г-жа Донка Панайотова, ръководител на "Дром", която заедно със своя екип с огромна всюдостойност и висок професионализъм успя да въвлече в процеса всички участници в него - деца, родители, учители, директори, инспекторат и местни власти, и да сътвори целия механизъм, по който сега действа процесът навсякъде.

А имахте ли опоненти? Няколко думи за тях и техните несъгласия?

Е, няма как да мине и без тях. Знаете, че у нас на един работещ се падат средно по десет критици. Вече сериозно мога да кажа, че за тези три години те не надскочиха санитарния максимум и броят им с времето намалява. Най-сериозни опоненти са учителите от сегрегирани училища. Лесно обяснимо - хората се притесняват за работата си. Аз още от самото начало на процеса повтарям, че те трябва да са част от процеса - заедно с насочването на нашите деца към нормалните градски училища, натам да отиват и учители, особено ако те са квалифицирани. Друг сериозен опонент бяха фондациите, реализиращи проекти в сегрегирани училища. Днес, макар и бавно, те осъзнават, че ще могат да си правят проектите със същите деца, но в нормалните училища.

Имаше обаче и такива, които бяха принципно несъгласни с десегрегацията. За мен те са най-опасните. Явно все още има хора, които смятат, че ние, ромите, трябва да не сме конкурентно способни, да си останем неграмотни, да си седим "там в гетото", далече от всичко и всички, да сме на дъното. Явно, някой се страхува ромите да станат грамотни.

Разбира се, те скриват този си възглед зад фалшивата загриженост, че, видите ли, как ще се адаптират децата, няма ли промяната да им дойде шоково, а и нали ромските деца имат проблеми с българския език, и още - не рискуват ли ромите да загубят ромската идентичност, отивайки в българските училища. Сякаш в сегрегирани училища ни учат на ромска идентичност и сякаш образованият ром е "по-малко ром", а единственият "автентичен" е неграмотният. Не е тук мястото да навлизам в задочна полемика с тези опоненти, но само ще кажа, че това, което "рикуваме" с десегрегацията, е да станем свободни, независими, равностойни, конкурентноспособни и продуктивни участници в живота на страната.

В България се правят опити да се подмени термина десегрегация. Каква е целта, според вас?

Бих окачествил този подход като "глупав и недалновиден". Това се случва вече повече от десет години. Някои бюрократи, вместо да търсят начини за решаване на даден проблем, предпочитат да го "скрият" от погледа на Брюксел или поне да го нарекат с "по-приемливо" име. Сякаш става дума за проблеми в Кения, а не в България и на български граждани.

Предполагам, имате впечатления от протичането на процеса и в други страни. Какво тях ги отличава в това отношение?

В другите страни правим общо взето същото, което и в България. Там работим също за насочване на децата към нормалните училища, от една страна, подкрепяйки усилията на ромски НПО, и от друга, иницирайки диалог с правителството десегрегацията да стане държавна политика.

Сравнително, България има определено с какво да се гордее поне на ниво ромска инициатива. Ние, българските роми, първи в Европа започнахме дейности по десегрегация. Унгария започна година по-късно, след това Словакия, Чехия, Сърбия. Има вече сериозен интерес и в Украйна, Македония, Хърватска, Словения. Що се отнася до държавната политика, унгарците изпревариха всички.

Министерство на образованието и науката през септември 2002 г. издаде Указание за интегриране на децата и учениците от малцинствата. Това ли е пресечната на усилията на ромските НПО и МОН?

Мисля, че това Указание бе сериозна крачка (макар и само една от многото, които трябва да се направят) в правилна посока. Приемам за основателни мненията на критиците ми, че това е сравнително слаб документ, че може да е постановление или още по-силен нормативен акт с по-образователен характер. Но все пак, след две години мълчание по въпроса, това бе първият нормативен акт на МОН, в който ясно, без обходи маневри, се заявява необходимостта от десегрегация. И не се бяга нито от термина "десегрегация", нито от съдържанието му. Разбира се, по-важното предстои.

Предложение за създаване на Консултативен съвет по образованието на ромите има в МОН от няколко години. Какво ще предприемете за неговото по-бързо реализиране?

Всъщност, това са другите крачки, които имам предвид. Най-общо казано, трябва да се създаде звено в рамките на МОН (може да се нарече държавен фонд или по някакъв друг начин) за подкрепа на десегрегацията. Този фонд да подкрепя процеса по начина, който утвърди Програмата за ромското участие. Освен това, да го управлява и да го направлява институционално и методически. Консултативният съвет трябва да се създаде час по-скоро, за да участва във вземането на решения от това звено. Така виждам бъдещето - от една страна, десегрегацията да стане устойчива държавна политика, а от друга, да има солидно ромско участие в целия процес.

Вашите пожелания за участниците в процеса на десегрегация?

Трудно се променя статукво, градещо с десетилетия. Те, десегрегаторите, нашите ромски просветители, устояха на какви ли не трудности, възникващи от най-неподозирани места. И от най-неподозирано естество. Тези хора заслужават нашето огромно уважение. Те, вярвам, имат гарантирано място в най-новата ромска история.

Жално ми е, а им се радвам, всяка сутрин им се радвам - и на бащите, и на майките, на координаторите, а децата, децата на десегрегацията ми дават сила, кувечи, казват нашите.

Спомням си лятото на 2001. Тръгнахме да агитираме от къща на къща в "Надежда", да убеждаваме родителите колко е нужно децата им да получат по-добро образование, да учат заедно с българските деца в българските учи-

риев, проф. Ал. Андонов, Светлана Василева, Ирина Колева, Васил Чапразов и др. Съвместно с РИО на МОН провеждаме съвещания с учителите във връзка с успехите и неуспехите на учебния процес. Всеки месец, съвместно с директорите на училищата, и миналата, и тази учебна година, провеждаме родителски срещи. Свикина наши те родители с тези срещи - повечето от тях идват с удоволствие, личи им, като